

СОПКО Валерія, д. е. н., професор, зав. кафедри бухгалтерського обліку КНТЕУ

РУЖАНСЬКА Тетяна, аспірант Університету банківської справи НБУ, м. Київ

МЕХАНІЗМ КОНТРОЛЮ ВАЛЮТНОГО РИЗИКУ БАНКУ

Визначено сутність поняття "механізм контролю валютного ризику банку" та запропоновано технологію контролю валютного ризику банку, що сприятиме підвищенню ефективності діяльності банків України на валютному ринку через забезпечення контрольованості рівня валютного ризику при здійсненні валютних операцій.

Ключові слова: банк, валютні операції банку, валютний ризик банку, механізм контролю валютного ризику банку, лімітування.

Сопко В., Ружанская Т. Механизм контроля валютного риска банка. Определена сущность понятия "механизм контроля валютного риска банка" и предложена технология контроля валютного риска банка, позволяющая повысить эффективность деятельности банков Украины на валютном рынке на основе контролируемости уровня валютного риска при совершении валютных операций.

Ключевые слова: банк, валютные операции банка, валютный риск банка, механизм контроля валютного риска банка, лимитирование.

© Сопко В., Ружанська Т., 2015

ISSN 1727-9313. ВІСНИК КНТЕУ. 2015. № 1 ===== 103

Постановка проблеми. Основним видом ризику, на який наражається банк при здійсненні валютних операцій, є валютний ризик, який виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют. Якщо не вжити спеціальних заходів щодо його зменшення, зміни курсів іноземних валют можуть не тільки знизити їх ефективність, а й призвести до значних втрат чистого прибутку та капіталу банку.

Враховуючи це, необхідно сформувати ефективний механізм контролю валютного ризику для забезпечення досягнення цілей діяльності банку на валютному ринку без втрати фінансової стійкості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на важливість цієї проблеми, наукових розробок, присвячених даному напрямку діяльності банку, недостатньо. Водночас досить вагоме наукове підґрунтя сформоване для здійснення контролю в банках, яке може бути використане для формування механізму контролю валютного ризику при здійсненні валютних операцій.

Вагомі наукові результати щодо формування та вдосконалення внутрішнього контролю в банках отримано зарубіжними науковцями: А. Арсланбековим-Федоровим [1], Ж. Закарая [2], О. Худяковою [3], О. Курнікіною [4; 5], О. Коноваловою [6], О. Морковкіною [7], Д. Семеновим [8], Н. Звонковою [9]. Окремі положення, висновки та рекомендації зазначених дослідників можуть бути використані при формуванні механізму контролю валютного ризику під час здійснення валютних операцій банку (ВОБ).

Вітчизняні автори: І. Белова [10], М. Белуха [11], О. Васюренко [12], С. Губенко, О. Мозгова [13], О. Кіреєв, О. Любунь, М. Кравець [14], А. Герасимович, Л. Кіндрацька, Т. Кривов'яз [15] пропонують власні підходи до визначення сутності, принципів, методичного та організаційного забезпечення контролю та аудиту в банках.

При всій значущості їх розробок майже не розкрито питання, пов'язані з формуванням комплексного механізму контролю валютного ризику при здійсненні ВОБ. Переважна більшість наукових праць з цього напрямку присвячена дослідженню валютного контролю в банках у контексті виконання ними функцій агентів валютного контролю держави. Г. Стадник розроблено комплексну методичку застосування низки прийомів валютного контролю за банківськими операціями в іноземній валюті та запропоновано методичні прийоми і техніку організації аудиту операцій в іноземній валюті, придатну для використання комп'ютерних програмних засобів як основи оперативного обліку і контролю [16]. С. Левицькою досліджено методичне забезпечення та заходи щодо вдосконалення аудиту операцій в іноземній валюті [17], О. Ретюнських – внутрішній аудит операцій банків в іноземній валюті [18]. О. Шорою розроблено методичку оцінки валютних ризиків, встановлення й контролю лімітів відкритої валютної позиції банків України [19].

Контроль валютного ризику банку (ВРБ) у контексті управління ним досліджено в працях В. Ющенка, В. Міщенка [20], Ф. Журавки [21], Л. Донець [22], М. Ребрика [23], Д. Піскулова [24].

Мета статті. Зважаючи на відсутність системних наукових досліджень, присвячених контролю валютного ризику при здійсненні ВОБ, необхідним є формування комплексного механізму, запровадження якого в банках України дозволить підвищити ефективність діяльності на валютному ринку.

Матеріали та методи. Інформаційною базою слугували дані, отримані з таких джерел, як наукові статті з цієї тематики, офіційний сайт НБУ, матеріали зарубіжних та вітчизняних учених тощо.

У ході дослідження питань, пов'язаних з формуванням комплексної системи контролю валютного ризику банку, використано загальнонаукові методи (аналітичний, синтетичний, порівняльний).

Результати дослідження. Об'єктом контролю в найбільш загальному вигляді є наслідки реалізації валютного ризику при здійсненні валютних операцій, головним чином, зміна очікуваного результату від діяльності банку на валютному ринку внаслідок несприятливого впливу зовнішніх чи внутрішніх факторів, що впливають на його рівень.

Досягнення цілей та завдань контролю ВРБ при здійсненні валютних операцій забезпечується завдяки ефективному механізму, під яким пропонується розуміти сукупність заходів, у результаті застосування яких суб'єктами контролю забезпечується своєчасне виявлення відхилень фактичного рівня валютного ризику від нормативного (стандартного, запланованого) та прийняття оперативних управлінських рішень, що забезпечують їх усунення шляхом регулювання (*рис. 1*).

Для формування комплексного механізму контролю валютного ризику банку необхідним є визначення директивних та індикативних показників.

Зміна курсів іноземних валют як зовнішній фактор ВРБ – некерований для банку процес, тому необхідно здійснювати їх моніторинг та прогнозування. Результати прогнозів зміни курсів іноземних валют складають аналітичне забезпечення для визначення найбільш вірогідних та економічно доцільних варіантів здійснення валютних операцій, передбачення наслідків прийнятих управлінських рішень щодо оптимізації рівня ВРБ з точки зору їх впливу на прибуток та капітал, а отже, й на фінансовий стан банку.

До процесу контролю за валютним ризиком залучаються фронт-офіси (у межах функцій прийняття валютних ризиків за окремим контрагентом та/або операцією і затверджених лімітів повноважень); бек-офіси (у межах своїх функцій контролю валютного ризику за окремими операціями і встановленими вимогами); підрозділ з ризик-менеджменту (у межах своїх повноважень щодо виявлення, кількісної оцінки, контролю і моніторингу валютного ризику); колегіальні органи (у межах своїх повноважень та відповідно до ступеня відповідальності); правління банку (у межах функції виконання рішень спостережної ради); спостережна рада (у межах функції контролю за фінансовим станом банку й оптимізації валютних ризиків, що приймаються).

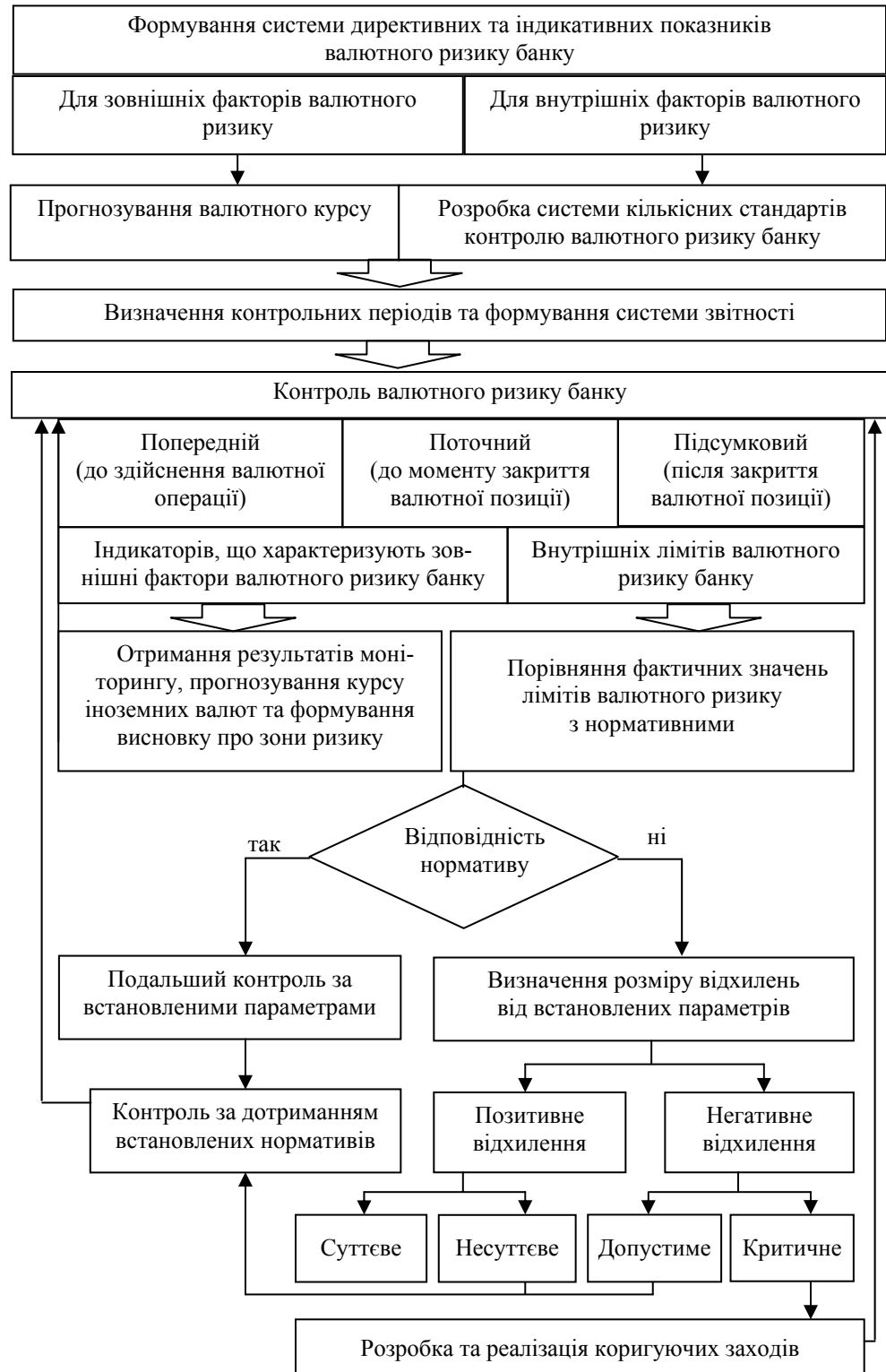

Рис. 1. Механізм контролю валютного ризику банку
(складено автором)

Контроль валютних операцій здійснюють працівники фронт-, бек- та, в деяких випадках, мідл-офісів банку. Розподіл повноважень цих структур при здійсненні валютних операцій у кожному банку проводиться індивідуально та визначається специфікою його діяльності, видом організаційної та управлінської структур, моделлю розподілу повноважень тощо.

Підрозділи фронт-офісу мають відповідати за оперативне управління ризиками, пов'язаними з їх діяльністю щодо здійснення валютних операцій, згідно зі встановленими рівнями толерантності та лімітами, а також за результати (як позитивні, так і негативні) від прийняття цих ризиків.

Головною функцією бек-офісів є контрольна, реалізація якої забезпечується ефективною системою лімітів. Якщо банк має трирівневу структуру з виділенням мідл-офісу, то реалізація контрольної функції передається даному підрозділу, а бек-офіс здійснює тільки реєстрацію валютних операцій.

Оскільки ВОБ регламентуються значною кількістю законодавчих і нормативних актів та вимагають постійного валютного контролю і контролю запобігання використанню банку в цілях відмивання коштів та фінансування тероризму, доцільним є створення в банку служби комплаєнсу (комплаєнс-офісу). Її функціональним призначенням є забезпечення контролю за дотриманням банком нормативних актів України, внутрішніх процедур, правил та політик, запроваджених у банку, і основних морально-етичних принципів ведення бізнесу.

У разі відсутності в банку служби комплаєнс-контролю функції щодо контролю стандартів здійснення ВОБ, обліку та звітності за ними, кількісних обмежень, встановлених законодавчими актами та нормативними документами НБУ, обов'язкових до виконання, покладаються на мідл-офіс (за його відсутності – на бек-офіс банку).

Банки, які безпосередньо працюють з іноземною валютою, можуть мати значні збитки у разі несприятливої динаміки курсів іноземних валют, тому, насамперед, необхідні дослідження поведінки курсів тих валют, що є базовими валютами операційної діяльності банку, зокрема, долара США, євро і російського рубля. Актуальним є прогнозування курсів іноземних валют у короткостроковому інтервалі, на кожен день, що дозволить передбачити валютний ризик та вчасно прийняти рішення, які сприятимуть мінімізації його негативних наслідків.

Для формування контрольних заходів доцільно застосовувати статистичний підхід, який базується на визначенні волатильності курсів іноземних валют на основі статистичного та прогнозного рядів. Залежно від прогнозованої зміни курсів іноземних валют та їх варіації для менеджменту банку розроблено аналітичну матрицю управління валютним ризиком (табл. 1).

За даними *табл. 1* можна зробити висновок, що величина меж коливання курсів іноземних валют, рівень ймовірності настання цих коливань та наслідки для банку знаходяться у прямій залежності.

Умовно безризикове управління валютним ризиком передбачає застосування інструментів моніторингу без регулювання обсягів відкритих валютних позицій.

При переході банку у зону "Застосування заходів до зниження валютного ризику" рекомендується, залежно від напрямку прогнозованої зміни тренду курсів іноземних валют, застосовувати методи оптимізації впливу валютного ризику на банк.

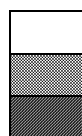
Максимальне зниження обсягів відкритих валютних позицій використовується при значних коливаннях курсів іноземних валют. Для агресора на валютному ринку така ситуація може бути прийнятною, адже дає можливість отримати значні прибутки. Однак банк, що дотримується консервативної чи поміркованої політики, буде послідовно знижувати відкриті валютні позиції аж до її закриття.

Таблиця 1

Аналітична матриця управління валютним ризиком залежно від прогнозованої зміни курсів іноземних валют

Межі коливань валютного курсу, %	Рівень наслідків		Рівень ймовірності зміни курсів іноземних валют		
	для чистого прибутку	для репутації банку	низький	середній	високий
0	немає загрози	немає загрози			
до 1	низький	низький			
до 2	середній	низький			
до 3	значний	середній			
до 4	високий	значний			

Позначення:

- умовно безризикове управління валютним ризиком;
- застосування заходів до зниження валютного ризику;
- максимальне зниження обсягів відкритих валютних позицій.

Джерело: складено автором

Для внутрішніх факторів валютного ризику розробляються кількісні стандарти його контролю (як система лімітів валютних операцій), що будуються за ієрархічним принципом по банку в цілому та деталізуються по підрозділах (*рис. 2*).

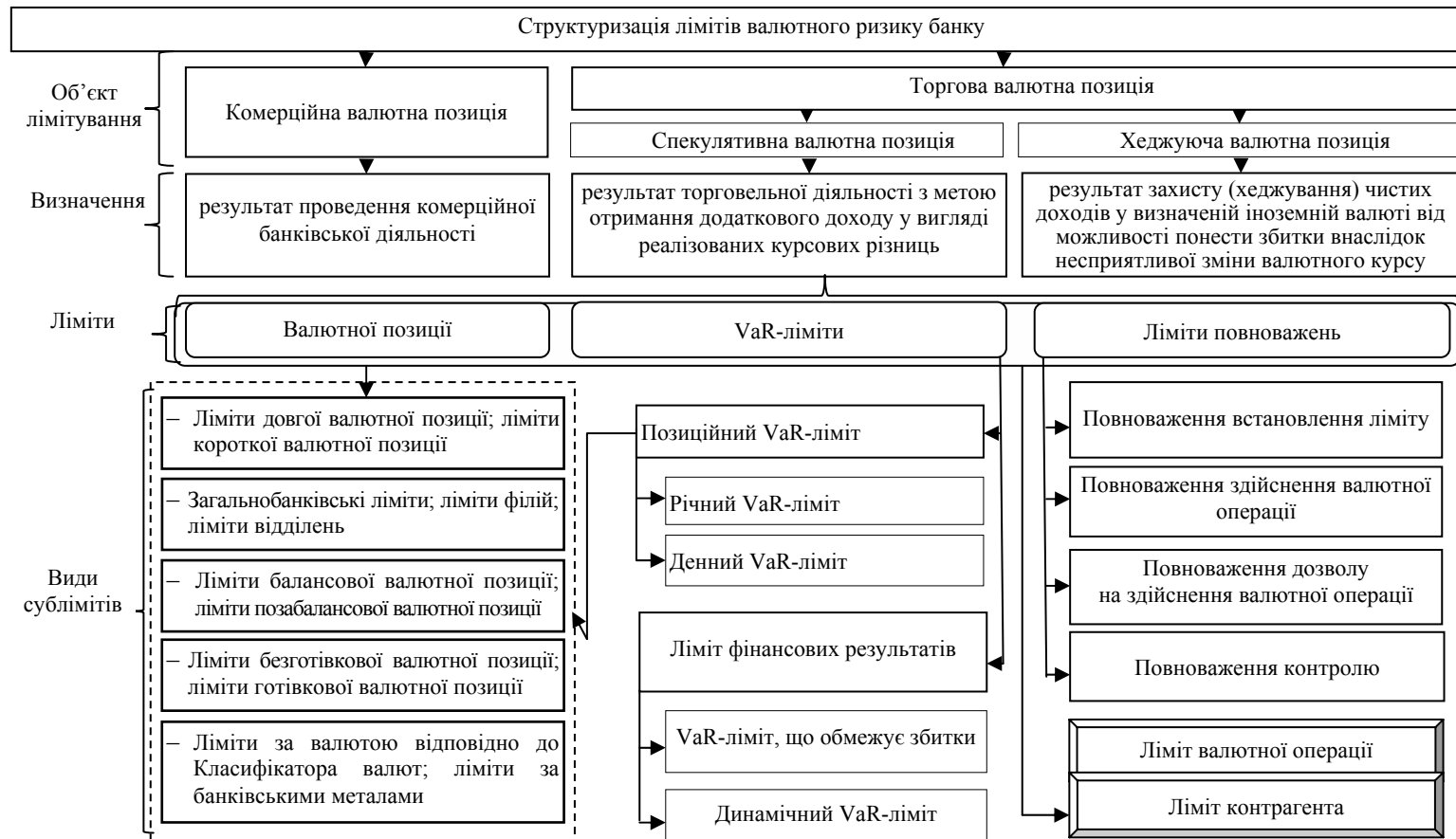

Рис. 2. Система лімітів валютного ризику банку

Джерело: складено автором.

Після формування системи лімітів валютного ризику необхідно встановити кількісні стандарти (нормативні значення) за кожним з них. Для цього для всіх лімітів валютного ризику визначаються цільові (оптимальні та прийнятні для банку), критичні (небажані, але достатньо керовані) та граничні (такі, що потребують негайних контрольних заходів) значення.

Базовим у запропонованому підході є встановлення граничного значення, за яким рівень валютного ризику перевищує встановлену банком межу.

Це значення є базовим для встановлення кількісних стандартів (нормативних значень) лімітів валютного ризику та формування профілю валютного ризику за кожним з них шляхом встановлення зон ризику як відхилення фактичних значень лімітів валютного ризику від встановленого граничного значення (табл. 2).

Таблиця 2

**Визначення профілю валютного ризику банку
для розробки контрольних заходів**

Профіль валютного ризику	Відхилення від граничного значення валютного ризику банку	Фактичне значення ліміту валютного ризику	Профіль валютного ризику
I	$L_{\phi}^* < L_{\text{гран}} \cdot 0.24$	Допустиме	Безризикова зона
II	$L_{\text{гран}} \cdot 0.25 \leq L_{\phi} < L_{\text{гран}} \cdot 0.49$	Контрольоване	Зона допустимого ризику
III	$L_{\text{гран}} \cdot 0.50 \leq L_{\phi} < L_{\text{гран}} \cdot 0.74$	Критичне	Зона критичного ризику
VI	$L_{\text{гран}} \cdot 0.75 \leq L_{\phi} < L_{\text{гран}} \cdot 1.0$	Катастрофічне	Зона катастрофічного ризику

* L_{ϕ} – фактичне значення ліміту валютного ризику банку;
 $L_{\text{гран}}$ – граничне значення ліміту валютного ризику банку.

Джерело: складено автором.

На основі сформованої системи лімітів валютного ризику та кількісних стандартів (нормативних значень) здійснюється постійний моніторинг їх фактичних значень.

Конкретизація періоду, в межах якого здійснюється моніторинг лімітів валютного ризику, визначається терміновістю реагування, необхідною для його ефективного контролю та регулювання.

За строками формування доцільно виділяти щоденні, щодадні, щомісячні, щоквартальні та неперіодичні звіти (табл. 3). Для формування ефективного механізму контролю валютного ризику обов'язковим є визначення структури та показників форм контрольних звітів щодо дотримання лімітів валютного ризику, що має на меті формування системи носіїв контрольної інформації.

Таблиця 3

Структуризація управлінської звітності банку за валютним ризиком

Періодичність подання	Перелік звітних форм
Щоденно	Звіт з виконання лімітів валютної позиції та адекватності капіталу НБУ
	Прогноз виконання лімітів валютної позиції та адекватності капіталу НБУ
	Звіт з виконання лімітів валютної позиції, визначених внутрішніми положеннями
	Звіт з виконання VaR-лімітів валютного ризику, визначених внутрішніми положеннями
Щодекадно	Динаміка лімітів валютної позиції банку
	Письмовий коментар до щодаквальної звітності з дотримання лімітів валютної позиції банку
	Динаміка VaR-лімітів валютного ризику банку
	Письмовий коментар до щодаквальної звітності з дотримання VaR-лімітів валютного ризику банку
Щомісяця	Динаміка лімітів валютної позиції банку
	Письмовий коментар до щомісячної звітності щодо виконання лімітів валютної позиції банку
	Динаміка VaR-лімітів валютного ризику банку
	Письмовий коментар до щомісячної звітності щодо виконання VaR-лімітів валютного ризику банку
Щоквартально	Динаміка лімітів валютної позиції банку
	Письмовий коментар до щоквартальної звітності щодо виконання лімітів валютної позиції банку
	Динаміка VaR-лімітів валютного ризику банку
	Письмовий коментар до щоквартальної звітності щодо виконання VaR-лімітів валютного ризику банку

Джерело: складено автором

Для *періодичних звітів* щодо дотримання лімітів валютного ризику форма має бути стандартизованою та містити таку інформацію:

- вид ліміту ВРБ;
- цільові (оптимальні та прийнятні для банку), критичні (небажані, але достатньо керовані) та граничні (такі, що потребують негайних контрольних заходів) значення ліміту ВРБ;
- фактичне значення ліміту ВРБ;
- розмір відхилення фактичного значення ліміту валютного ризику у зіставленні з критичним / граничним;
- визначення профілю ВРБ;
- пояснення причин негативних відхилень фактичного значення ліміту валютного ризику у зіставленні з критичним / граничним;
- визначення осіб, винних у негативному відхиленні фактичного значення ліміту валютного ризику у зіставленні з критичним / граничним, якщо це відхилення зумовлено внутрішніми факторами діяльності структурного підрозділу та банку в цілому;
- визначення контрольних періодів за кожним сублімітом та лімітом.

Неперіодичні звіти складаються у довільній формі за вимогою суб'єктів управління та контролю валютного ризику банку.

В умовах значної волатильності валютних курсів, що підвищує рівень валютного ризику при здійсненні валютних операцій, необхідне запровадження системи неперіодичних звітів за результатами стрес-тестування – методу кількісної оцінки, який полягає у визначенні величини неузгодженої валютної позиції, що наражає банк на ризик, та у визначенні шокової величини зміни зовнішнього фактору – валютного курсу [25].

Науковці наголошують, що стрес-тестування буде ефективним, якщо воно: передбачає лише істотні зміни; під час розрахунку показників враховує основні фактори валютного ризику, не беручи до уваги непрямі фактори впливу; дає змогу відтворити можливі загрозові результати для отримання правдоподібних результатів [26; 27]. У табл. 4 наведено порівняння методів стрес-тестування, що можуть використовуватись для контролю рівня валютного ризику банку в умовах волатильності валютних курсів. НБУ проводить стрес-тестування за методом аналізу сценаріїв та за методом VaR, але зазначає, що кожен банк має право розробити власну систему стрес-тестування валютного ризику.

Таблиця 4

Порівняння світового, європейського та українського підходів до методів стрес-тестування [28]

Метод стрес-тестування		
В Україні	За рекомендаціями Світового банку та МВФ	За європейським підходом
Сценарний аналіз	Аналіз ймовірно-невизначених подій	Метод еластичностей
Аналіз чутливості	Аналіз найбільш ймовірних подій	Метод оцінки втрат
–	Аналіз помірно-несприятливих подій	Сценарний аналіз
–	Аналіз надзвичайних подій	Індексний метод

За результатами стрес-тестування ВРБ має бути сформований звіт за такою структурою:

- дата проведення стрес-тесту;
- характеристика сценарію, що застосовується для стрес-тестування валютного ризику, його короткий опис та ймовірність настання несприятливих подій;
- опис методу стрес-тестування валютного ризику, обраного банком;
- опис моделей, що використовуються при стрес-тестуванні ВРБ;
- результати стрес-тестування ВРБ з визначенням впливу стресових сценаріїв на надходження та капітал банку;
- запропоновані дії для мінімізації наслідків стрес-сценаріїв валютного ризику;

- аналітичні таблиці з усіма розрахунками із зазначенням фактичного рівня валютного ризику до застосування стрес-тесту та прогнозного рівня валютного ризику після стрес-тестування.

За результатами моніторингу лімітів валютного ризику шляхом спостереження за фактичними їх значеннями на основі сформованої контрольної інформації, отриманої зі звітів, виявляються відхилення та застосовуються адекватні заходи реагування у разі наближення фактичних значень лімітів валютного ризику до критичних та / або граничних значень.

Залежно від профілю валютного ризику запроваджуються відповідні заходи його контролю (рис. 3).

Рис. 3. Заходи контролю валютного ризику банку, спрямовані на усунення відхилень або утримання їх у межах допустимих значень за результатами їх моніторингу (складено автором)

Диверсифікація є одним з найбільш універсальних та дешевих способів регулювання валютного ризику банку (рис. 4), основною формою якої є диверсифікованість валютного портфеля ("валютного кошика") банку, що передбачає вибір для проведення валютних операцій валют, курси яких не корелюють між собою.

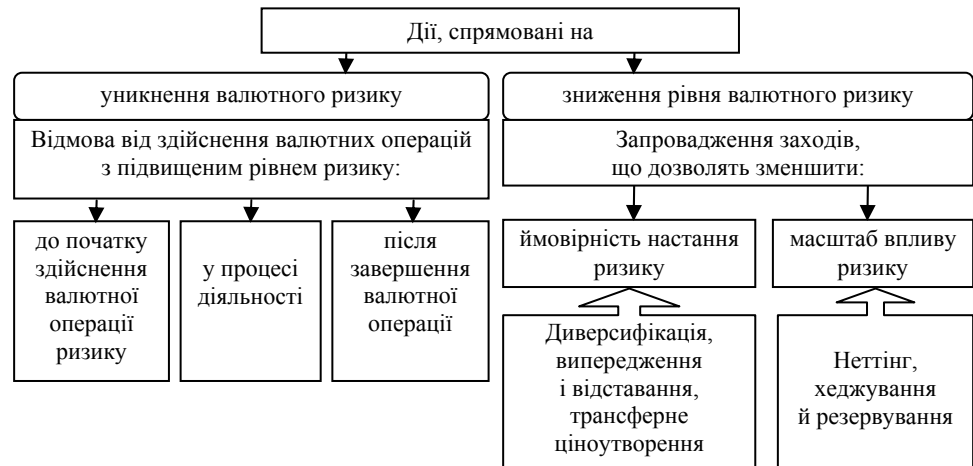

Рис. 4. Заходи з регулювання валютного ризику банку (складено автором)

Зміну терміну платежу зазвичай називають тактикою "лідз енд легз" (*leads and legs* – випередження та відставання), сутність якої полягає у маніпулюванні строками здійснення розрахунків за валютними операціями, що застосовується тоді, коли очікуються різкі зміни курсів валюти ціни або валюти платежу. Застосування такої тактики дає змогу закрити короткі позиції за певними валютами до зростання їх ринкового курсу і, відповідно, довгі позиції – до зниження курсу [29].

Одним із дієвих методів регулювання валютного ризику є трансфертне ціноутворення. Трансфертна ціна – це ціна на ресурси, які передаються всередині банку від одного центру відповідальності до іншого або між взаємопов'язаними банками [30]. Для управління валютним ризиком здійснюється диференціація трансфертних цін за валютами. Трансфертні доходи та витрати розраховуються за виділеними валютами у номіналі та гривневому еквіваленті з урахуванням середньомісячних залишків активів і пасивів за визначений період. Диференціація трансфертних цін за валютами забезпечує балансування за строками та сумами активів та зобов'язань у кожній з іноземних валют, які складають валютний кошик банку, а отже, оптимізує управління валютною позицією банку [31; 32].

Неттінг позиційного валютного ризику означає покриття позиції (ризик) в певній валюті за допомогою створення протилежної позиції в тій же самій або іншій валюті. При цьому очікується, що обмінні курси цих валют будуть змінюватися таким чином, що збитки або прибуток на першу ризикову відкриту валютну позицію буде покриватися прибутком (збитками) по іншій валютній позиції (компенсаційний ризик) [31].

Традиційним методом регулювання валютних ризиків банку є хеджування, під яким розуміють механізм, що базується на вико-

ристанні валютних деривативів. Перевагами регулювання валютного ризику через хеджування є гнучкість, існування можливостей для маневру без зміни в балансі банку, можливість оперативного реагування на відхилення у співвідношеннях активів і пасивів в іноземних валютах [33].

В Україні використання валютних деривативів законодавчо обмежено. Згідно з постановою Правління НБУ "Положення про порядок та умови торгівлі іноземною валютою" від 10.08.2005 № 281 банки мають право здійснювати валютні операції на умовах "форвард" для хеджування ризиків зміни курсу іноземної валюти щодо іншої іноземної валюти за умови, що обидві валюти є іноземними валютами 1-ї групи Класифікатора. Також банки мають право проводити операції купівлі-продажу іноземної валюти 1-ї групи Класифікатора на умовах "своп" з Національним банком, між собою та на міжнародному валютному ринку [34].

Умовою ефективності цього методу є існування ліквідного ринку, який би дозволяв здійснювати операції зі строковими інструментами у будь-який час і будь-яких обсягах. Оскільки такий ринок в Україні не сформований, то застосування хеджування як інструменту регулювання валютного ризику банку практично неможливе [33].

Створення резервів для відшкодування втрат при настанні валютного ризику банків передбачає акумуляцію частини коштів у іноземній валюті на відповідних рахунках, які надалі використовуються для компенсації збитків. Формуючи спеціальні та загальні резерви, банк не лише захищає свою діяльність від ризику втрат, а й забезпечує успішне вирішення проблемних питань банківського менеджменту в майбутньому [33].

Висновки. Для підвищення результативності контролю валютного ризику при проведенні валютних операцій банку доцільно здійснювати реалізацію контрольних заходів та розмежування повноважень суб'єктів контролю таким чином, щоб забезпечити досягнення низки цілей.

Стратегічних – шляхом своєчасної адаптації механізму контролю до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищах при здійсненні валютних операцій, результатом чого є стійкі конкурентні позиції на валютному ринку без зростання валютного ризику понад встановлені межі.

Операційних – через скорочення неумисних або невиправданих втрат унаслідок некомпетентних, помилкових або зумисних дій працівників при здійсненні валютних операцій, якісного управління ризиками, пов'язаними з їх здійсненням.

Інформаційних – на основі забезпечення достовірності, повноти, об'єктивності й своєчасності складання й надання звітності, пов'язаної зі здійсненням валютних операцій банку. Крім цього, контроль повинен забезпечити інформаційну безпеку банку при здійсненні валютних операцій, що передбачає захист інтересів банку в інформаційному

середовищі (сукупність інформації про валютні операції та суб'єктів, що забезпечують її збір, формування, розповсюдження та використання).

У сфері дотримання законодавства (комплаєнс) – шляхом забезпечення недопущення залучення банку до незаконних операцій, у тому числі запобігання проведенню клієнтами банку (резидентами і нерезидентами) незаконних валютних операцій, запобігання і виявлення валютних операцій, пов'язаних з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансуванням терористичної діяльності.

Представлений комплексний механізм контролю валютного ризику банку, який передбачає послідовну реалізацію відповідних етапів (формування системи індикативних та контрольних показників валютного ризику, розробку системи кількісних стандартів контролю ВРБ, визначення контрольних періодів та формування системи звітності за дотриманням лімітів ВРБ, моніторинг лімітів валютного ризику та регулювання рівня ВРБ за його результатами), дозволить ризик-менеджерам банку адекватно реагувати на зростання рівня валютного ризику банку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Арсланбеков-Федоров А. А.* Система внутреннего контроля коммерческого банка : монография / А. А. Арсланбеков-Федоров ; ред. А. М. Тавасиев. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. — 191 с.
2. *Закарая Ж. В.* Внутренний контроль в коммерческом банке : дис. ... канд. экон. наук / Ж. В. Закарая. — М., 1998. — 155 с.
3. *Худякова Е. В.* Внутренний контроль в коммерческом банке: оценка эффективности : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.10 / Худякова Елена Васильевна. — Иркутск, 2007. — 184 с.
4. *Курныкина О. В.* Система контроля в кредитной организации : проблемы и направления ее модернизации / О. В. Курныкина. — М. : Финакадемия, 2008. — 144 с.
5. *Курныкина О. В.* Система контроля в кредитной организации и ее модернизация / О. В. Курныкина. — Оренбург : ИПК ГОУ ОГУ, 2010. — 159 с.
6. *Коновалова О. М.* Внутренний контроль в многопрофильном коммерческом банке Российской Федерации : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук : 08.00.12 / О. М. Коновалова. — М., 2010.
7. *Морковкина Е. Б.* Формирование и оценка контроля качества системы внутреннего контроля кредитной организации : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук : спец. 08.00.10 — финансы, денежное обращение и кредит / Е. Б. Морковкина. — М., 2008. — 20 с.
8. *Семенов Д. В.* Повышение результативности внутрикорпоративного контроля в банковском менеджменте : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук : спец. 08.00.10 — финансы, денежное обращение и кредит / Д. В. Семенов. — Орел, 2011. — 24 с.
9. *Звонкова Н. В.* Внутренний контроль в системе корпоративного управления коммерческих банков : дис. ... канд. экон. наук / Н. В. Звонкова. — СПб., 2005.

10. *Белова І. В.* Організація контролю в банку : навч. посіб. / І. В. Белова. — Суми : Унт-ська книга. — 308 с.
11. *Белуха Н. Т.* Аудит : учебник / Н. Т. Белуха. — К. : Знання, КОО, 2000. — 769 с.
12. *Васюренко О. В.* Облік і аудит в банках : навч. посіб. / О. В. Васюренко. — К. : Знання, 2006. — 595 с.
13. *Губенко С. М.* Посібник для внутрішніх аудиторів банківських установ України / С. М. Губенко, О. П. Мозгова. — Х. : Штрих, 2000. — 360 с.
14. *Внутрішній аудит у банку* : навч. посіб. / О. І. Кіреєв, О. С. Любунь, М. П. Кравець [та ін.]. — К. : Центр навч. л-ри, 2006. — 220 с.
15. *Облік і аудит у банках* : підручник / А. М. Герасимович, Л. М. Кіндрацька, Т. В. Кривов'яз [та ін.] ; за заг. ред. А. М. Герасимовича. — К. : КНЕУ, 2005. — 536 с.
16. *Стадник Г. П.* Облік і контроль банківських операцій в іноземній валюті : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз і аудит (за видами економічної діяльності) / Г. П. Стадник. — К., 2009. — 196 с.
17. *Левицька С. О.* Облік і аудит операцій в іноземній валюті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.04 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит / С. О. Левицька. — Тернопіль, 2000. — 20 с.
18. *Ретюнських О. Б.* Внутрішній аудит операцій з іноземною валютою в банках : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата екон. наук : спец. 08.06.04 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит / О. Б. Ретюнських. — Х., 2004. — 22 с.
19. *Шора О. Є.* Методики оцінки валютних ризиків і встановлення та контролю лімітів відкритої валютної позиції в практичній діяльності комерційних банків України / О. Є. Шора // Наукові доповіді НАУ. — 2006. — Вип. 2 (3). — С. 1–8.
20. *Ющенко В. А.* Управління валютними ризиками : навч. посіб. / В. А. Ющенко, В. І. Міщенко. — К. : Знання, КОО, 1998. — 444 с.
21. *Журавка О. Ф.* Механізм реалізації валютної політики в Україні : дис. ... доктора екон. наук : 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / Ф. О. Журавка. — Суми, 2009. — 418 с.
22. *Донець Л. І.* Економічні ризики та методи їх вимірювання : навч. посіб. / Л. І. Донець. — К. : Центр навч. л-ри, 2006. — 312 с.
23. *Ребрик М. А.* Управління валютним ризиком в банку : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / Ребрик Михайло Андрійович. — Суми, 2011. — 276 с.
24. *Пискулов Д. Ю.* Теория и практика валютного дилинга. Foreign exchange and money market operations : прикладное пособие / Д. Ю. Пискулов. — 2-е изд., испр. — М. : Инфра-М, 1996. — 224 с.
25. *Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України [Електронний ресурс]* : Постанова Правління Національного банку України від 02.08.2004 № 361. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0361500-04>.
26. *Житний П. Є.* Світова практика стрес-тестування в банках України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VUABS/2011_1/30_03_08.pdf.

27. Шаповалова С. М. Проблеми впровадження стрес-тестування в ризик-менеджменті банків України [Електронний ресурс] / С. М. Шаповалова, Г. М. Карамішева, А. С. Шаповалова. — Режим доступу : <http://194.146.231.9/bitstream/123456789/5969/1/shapovalova.pdf>.
28. Шатковська-Шморгай В. Б. Стрес-тестування валютного ризику в банку: уроки кризи / В. Б. Шатковська // Наук. вісн. НЛТУ України. — 2010. — № 20. — С. 269–276.
29. Банківські ризики : теорія та практика управління : монографія / Л. О. Примостка, О. В. Лисенюк, О. О. Чуб. — К. : КНЕУ, 2008. — 456 с.
30. Макаренко М. І. Система трансфертного ціноутворення у комерційних банках : монографія / М. І. Макаренко, Т. Г. Савченко. — Суми : УАБС НБУ, 2008. — 238 с.
31. Савченко Т. Г. Трансфертне ціноутворення в системі ризик-менеджменту банку [Електронний ресурс] / Т. Г. Савченко, І. В. Белова. — Режим доступу : http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pprbsu/texts/2008_24/24.1.20.pdf.
32. Сало І. В. Управління валютним ризиком банку на основі застосування трансфертного ціноутворення / І. В. Сало, М. А. Ребрик // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. / Держ. вищ. навч. заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". — Суми, 2009. — Т. 25. — С. 324–330.
33. Сало І. В. Фінансовий менеджмент банку : навч. посіб. / І. В. Сало, О. А. Криклій. — Суми : Унт-ська книга, 2007. — 314 с.
34. Про порядок та умови торгівлі іноземною валютою [Електронний ресурс] : Положення, затв. постановою Правління НБУ від 10.08.2005 № 281. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0950-05/print1361816816101394>.

Стаття надійшла до редакції 14.11.2014.

Sopko V., Ruzhanska T. Control mechanism of bank's currency risk.

Background. The proposed scientific article reveals the urgent issues related to the formation of an effective system of currency risk control to ensure achievement of the purpose of bank's activities in the foreign exchange market without losing financial stability and profitability. A research conducted by studying existing methods of regulating the currency risk of the bank provides an integrated approach to bank's currency risk control.

Analysis of recent research and publications in this area indicates that scientists discuss the formation of effective methodological tools for monitoring banking transactions in foreign currencies, including the: methods and techniques of auditing transactions in foreign currency in terms of information technology; methodological support and measures to improve audit transactions in foreign currency; study of internal audit operations of banks in foreign currency; methodology for assessing currency risks and installation (control) limits on open foreign exchange position of Ukrainian banks. However, the scientific literature almost does not reveal issues related to the formation of complex control system of currency risk of the bank, that has formed the **aim** of the study.

Material and methods. The study was based on the data obtained from such sources as scientific articles on this issue, official site of NBU, studies by foreign and domestic scientists and others.

The following general scientific methods were used while studying the formation of control mechanism of bank's currency risks: analytical, synthetic and comparison.

Results. In general, the object of a control is consequences of bank's currency risk implementation as a change of the expected result in the bank's activities in the foreign

exchange market due to adverse effects of external or internal factors. Achieving the goals and objectives of the control of currency risk at bank currency transactions is through the implementation of a set of measures, the application of which control subjects provide timely detection of deviations of the actual level of currency risk regulation (standard, target) and the adoption of operational management decisions that ensure their removal by regulation.

To establish an effective system of control of bank's currency risk a consistent implementation of the following steps is required: formation of a system of indicative and control benchmarks of currency risk; development of a system of quantitative control standards of currency risk of the bank; determining the control periods and the formation of the reporting system for compliance with limits of currency risk of the bank; currency risk limits monitoring and regulation of the currency risk of the bank on the results.

Conclusion. The methodical approach to bank's currency risk control based on the consistent implementation of the relevant steps will allow risk managers of the bank to respond adequately to the growth of the bank's foreign exchange risk.

Keywords: bank, foreign exchange operations of the bank, bank's foreign exchange risk, currency risk control mechanism, limitation.

REFERENCES

1. *Arslanbekov-Fedorov A. A.* Sistema vnutrennego kontrolja kommercheskogo banka : monografija / A. A. Arslanbekov-Fedorov ; red. A. M. Tavasiev. — M. : JuNITI-DANA, 2004. — 191 s.
2. *Zakaraja Zh. V.* Vnutrennij kontrol' v kommercheskom banke : dis. ... kand. jekon. nauk / Zh. V. Zakaraja. — M., 1998. — 155 s.
3. *Hudjakova E. V.* Vnutrennij kontrol' v kommercheskom banke: ocenka jeffektivnosti : dis. ... kand. jekon. nauk : 08.00.10 / Hudjakova Elena Vasil'evna. — Irkutsk, 2007. — 184 s.
4. *Kurnykina O. V.* Sistema kontrolja v kreditnoj organizacii : problemy i napravlenija ee modernizacii / O. V. Kurnykina. — M. : Finakademija, 2008. — 144 s.
5. *Kurnykina O. V.* Sistema kontrolja v kreditnoj organizacii i ee modernizacija / O. V. Kurnykina. — Orenburg : IPK GOU OGU, 2010. — 159 s.
6. *Konovalova O. M.* Vnutrennij kontrol' v mnogoprofil'nom kommercheskom banke Rossijskoj Federacii : avtoref. dis. na soiskanie uchenoj stepeni kand. jekon. nauk : 08.00.12 / O. M. Konovalova. — M., 2010.
7. *Morkovkina E. B.* Formirovanie i ocenka kontrolja kachestva sistemy vnutrennego kontrolja kreditnoj organizacii : avtoref. dis. na soiskanie uchenoj stepeni kand. jekon. nauk : spec. 08.00.10 — finansy, denezhnoe obrashhenie i kredit / E. B. Morkovkina. — M., 2008. — 20 s.
8. *Semenov D. V.* Povyshenie rezul'tativnosti vnutrikorporativnogo kontrolja v bankovskom menedzhmente : avtoref. dis. na soiskanie uchenoj stepeni kand. jekon. nauk : spec. 08.00.10 — finansy, denezhnoe obrashhenie i kredit / D. V. Semenov. — Orel, 2011. — 24 s.
9. *Zvonkova N. V.* Vnutrennij kontrol' v sisteme korporativnogo upravlenija kommercheskih bankov : dis. ... kand. jekon. nauk / N. V. Zvonkova. — SPb., 2005.
10. *Bjelova I. V.* Organizacija kontrolju v banku : navch. posib. / I. V. Bjelova. — Sumy : Unt-s'ka knyga. — 308 s.
11. *Beluha N. T.* Audit : uchebnik / N. T. Beluha. — K. : Znaniya, KOO, 2000. — 769 s.
12. *Vasjurenko O. V.* Oblik i audyt v bankah : navch. posib. / O. V. Vasjurenko. — K. : Znannja, 2006. — 595 s.
13. *Gubenko S. M.* Posibnyk dlja vnutrishnih audytoriv bankivs'kyh ustanov Ukrai'ny / S. M. Gubenko, O. P. Mozgova. — X. : Shtryh, 2000. — 360 s.
14. *Vnutrishnij audyt u banku : navch. posib. / O. I. Kirjejev, O. S. Ljubun', M. P. Kravec' [ta in.].* — K. : Centr navch. l-ry, 2006. — 220 s.
15. *Oblik i audyt u bankah : pidruchnyk / A. M. Gerasymovych, L. M. Kindrac'ka, T. V. Kryvov'jaz [ta in.];* pa zag. red. A. M. Gerasymovycha. — K. : KNEU, 2005. — 536 s.

16. *Stadnyk G. P.* Oblik i kontrol' bankivs'kyh operacij v inozemnij valjuti : dys. ... kand. ekon. nauk : spec. 08.00.09 – buhgalters'kyj oblik, analiz i audyt (za vydamy ekonomichnoi' dijtal'nosti) / G. P. Stadnyk. — K., 2009. — 196 s.
17. *Levycka S. O.* Oblik i audyt operacij v inozemnij valjuti : avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja kand. ekon. nauk : spec. 08.06.04 – buhgalters'kyj oblik, analiz ta audyt / S. O. Levycka. — Ternopil', 2000. — 20 s.
18. *Retjuns'kyh O. B.* Vnutrishnij audyt operacij z inozemnoju valjutoju v bankah : avtoref. dys. na zdobuttja naukovoogo stupenja kandydata ekon. nauk : spec. 08.06.04 – buhgalters'kyj oblik, analiz ta audyt / O. B. Retjuns'kyh. — H., 2004. — 22 s.
19. *Shora O. Je.* Metodyky ocinky valjutnyh ryzykiv i vstanovlennja ta kontrolju limitiv vidkrytoi' valjutnoi' pozycji' v praktychnij dijtal'nosti komercijnyh bankiv Ukrai'ny / O. Je. Shora // Naukovi dopovidi NAU. — 2006. — Vyp. 2 (3). — S. 1–8.
20. *Jushhenko V. A.* Upravlinnja valjutnymy ryzykamy : navch. posib. / V. A. Jushhenko, V. I. Mishhenko. — K. : Znannja, KOO, 1998. — 444 s.
21. *Zhuravka O. F.* Mehanizm realizacii' valjutnoi' polityky v Ukrai'ni : dys. ... doktora ekon. nauk : 08.00.08 – groshi, finansy i kredyt / F. O. Zhuravka. — Sumy, 2009. — 418 s.
22. *Donec' L. I.* Ekonomichni ryzyky ta metody i'h vymirjuvannja : navch. posib. / L. I. Donec'. — K. : Centr navch. l-ry, 2006. — 312 s.
23. *Rebryk M. A.* Upravlinnja valjutnym ryzykom v banku : dys. ... kand. ekon. nauk : spec. 08.00.08 – groshi, finansy i kredyt / Rebryk Myhajlo Andriiovych. — Sumy, 2011. — 276 s.
24. *Piskulov D. Ju.* Teorija i praktika valjutnogo dilinga. Foreign exchange and money market operations : prikladnoe posobie / D. Ju. Piskulov. — 2-e izd., ispr. — M. : Infra-M, 1996. — 224 s.
25. *Metodychni rekomendacii' shhodo organizacii' ta funkcionuvannja system ryzyk-menedzhmentu v bankah Ukrai'ny* [Elektronnyj resurs] : Postanova Pravlinnja Nacional'nogo banku Ukrai'ny vid 02.08.2004 № 361. — Rezhym dostupu : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0361500-04>.
26. *Zhytnyj P. Je.* Svitova praktyka stres-testuvannja v bankah Ukrai'ny [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VUABS/2011_1/30_03_08.pdf.
27. *Shapovalova S. M.* Problemy vprovadzhennja stres-testuvannja v ryzyk-menedzhmenti bankiv Ukrai'ny [Elektronnyj resurs] / S. M. Shapovalova, G. M. Karamysheva, A. S. Shapovalova. — Rezhym dostupu : <http://194.146.231.9/bitstream/123456789/5969/1/shapovalova.pdf>.
28. *Shatkovs'ka-Shmorgaj V. B.* Stres-testuvannja valjutnogo ryzyku v banku: uroky kryzy / V. B. Shatkovs'ka // Nauk. visn. NLTU Ukrai'ny. — 2010. — № 20. — S. 269–276.
29. *Bankivs'ki ryzyky : teorija ta praktyka upravlinnja : monografija* / L. O. Prymostka, O. V. Lysenjuk, O. O. Chub. — K. : KNEU, 2008. — 456 s.
30. *Makarenko M. I.* Systema transfertnogo cinoutvorennja u komercijnyh bankah : monografija / M. I. Makarenko, T. G. Savchenko. — Sumy : UABS NBU, 2008. — 238 s.
31. *Savchenko T. G.* Transferne cinoutvorennja v systemi ryzyk-menedzhmentu banku [Elektronnyj resurs] / T. G. Savchenko, I. V. Bjelova. — Rezhym dostupu : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pprbsu/texts/2008_24/24.1.20.pdf.
32. *Salo I. V.* Upravlinnja valjutnym ryzykom banku na osnovi zastosuvannja transfertnogo cinoutvorennja / I. V. Salo, M. A. Rebryk // Problemy i perspektyvy rozvytku bankivs'koi' systemy Ukrai'ny : zb. nauk. pr. / Derzh. vyshh. navch. zaklad "Ukrai'ns'ka akademija bankivs'koi' spravy Nacional'nogo banku Ukrai'ny". — Sumy, 2009. — T. 25. — S. 324–330.
33. *Salo I. V.* Finansovyj menedzhment banku : navch. posib. / I. V. Salo, O. A. Krykljij. — Sumy : Unt-s'ka knyga, 2007. — 314 s.
34. Pro porjadok ta umovy torgivli inozemnoju valjutoju [Elektronnyj resurs] : Polozhennja, zatv. postanovoju Pravlinnja NBU vid 10.08.2005 № 281. — Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0950-05/print1361816816101394>.